

Přijměte pozvání do barokního Žďáru...

Zajímá vás, jak v době baroka žili obyvatelé Žďáru, jaké měli povinnosti, starosti, a co jedli? Evropu právě v té době zasáhla malá doba ledová, Čechy mučila opakovaná sucha, záplavy a hladomor. Jak tohle zvládal zdejší poddaný lid? Slovo mají historici Regionálního muzea města.

■ Lenka Kopčáková

Letošní Rok českého baroka

Slyšíme to všude. Letošek je Rokem českého baroka. Jedni mají tuto éru spojenou s Jiráskovým Temnem a postavou jezuitského tmářství, Antonínem Koniášem, jiným se naopak vybaví zakladatel světové moderní pedagogiky Jan Ámos Komenský.

Kdo by neznal dojemnou barokní koledu Chtíc, aby spal, od Adama Michny z Otradovic. Baroko dalo vzniknout také mnoha uměleckým dílům. Povědomá nám jsou jména jako Škréta, Brandl, Holar, Brokoff, Braun či Santini.

A pak tu máme lidovou tvorbu. Právě v baroku byly v oblibě legendární pověsti o zázracích, např. o sv. Janu Nepomuckém. Dařilo se i loutkovému divadlu, a kramářské písně - to byl jakýsi druh zpravodajství, kdy se lidé dozvídali o aktuálních situacích své země. Baroko bylo také zlatým věkem poutních tradic.

Dodnes v české krajině potkáváme četné svědky této epochy, boží muka a mariánské či svatojánské sloupce... Baroko v českých zemích trvalo po dvě staletí, v lidovém pojetí se styl přetavil v pozdější selské baroko.

Do Žďáru 17. a 18. století se vydáváme s historií Regionálního muzea na Tvrzi, Miloslavem Lopauem a Stanislavem Mikule. Ještě do 10. září je také na Tvrzi k vidění vyprávějící výstava Žďár městem.

V SOUDNÍ síni nechyběl kříž s biblí, na niž lidé přísahali, v pozadí visí obraz Spravedlnosti. Érou baroka nás provází historici Stanislav Mikule (vlevo) a Miloslav Lopaur.

Foto: Lenka Kopčáková

Život v barokním Žďáru I. díl

Od povýšení Žďáru na město...

Jak vysvětluje Stanislav Mikule, nedávno připomínané povýšení Žďáru na město (11. 6. 1607) spadá ještě do doby renesance. Typické baroko se nám do Žďáru dostalo až po roce 1648.

Povýšení na město přineslo nebo potvrdilo řadu privilegií, a hlavně definovalo právní postavení města, jak posléze fungovalo v době baroka.

„Jedna z povinností, která předcházela vzniku české barokní společnosti, bylo vyznání katolické víry. V privilegiích bylo přímo zakotveno, že konšelé musí být víry pravé, a cechy mají vykonávat pobožnosti a účastnit se náboženských procesí. Privilegia cechům přímo ukládala starat se o náboženský život ve městě“, přibližuje Miloslav Lopaur.

Každou neděli museli zástupci cechů v kostele sv. Prokopa zapalovat svíce na postavnících, což byly svícny se znaky daného cechu. Jeden takový najdeme i na výstavě. Cechy měly v kostele sv. Prokopa určené místo, a krom toho tu visely i cechovní prapory.

Rada o dvanácti údech

Privilegium z roku 1607 definovalo nové rozložení moci v městské správě. Do té doby byl vrcholným zástupcem města rychtář, ale jeho funkci nově převzal primátor.

„Primátoři byli voleni na roční období, volbu musela potvrdit vrchnost (v té době kardinál). Rychtář si ponechal pravomoc soudní – předsedal městskému soudu. Rozhodoval i ve věcech hrdelních“, přibližuje Stanislav Mikule. Všechny 12 členů městské rady muselo být katolické víry.

Rada zasedala v budově dnešní Staré radnice, kde byl i archiv, pokladnice a obecní sklad soli. Ve sklepení bylo vězení a mučirna. Slavnostní zasedání a výroční soudy se konávaly na obecníku, v

hostinci u Černého orla (dnes vrchní část náměstí se studnou). Funkci vykonavatelů práva činili biřiči, většinou vojenští vysloužilci.

Na výstavě je i výjev ze soudní síně: těžký stůl se svícny, křížem a biblí, na niž lidé přísahali. Na stěně visí obraz Spravedlnosti, který tehdy skutečně visel na radnici v soudní síni. Městský soud tu zasedal až do roku 1850.

Kdo musel na kůži

Svůj účel měla kůže z prasete, coby zvířete symbolicky nečistého. Byla rozprostřená před soudní stolicí (nebo před městskou radou), a stát na ní během jednání museli lidé na cti snížení.

Dle historiků mohl na kůži stát třeba ras, a lidé nepohybující se v zakotvené společnosti, tedy komedianti, cirkusáci, či migrující svobodní umělci a muzikanti. Na kůži museli vstoupit i lidé, kteří měli něco společného s lidskou krví, např. kat, či lazebnice.

„I ta byla sníženou osobou, neboť lazebnice vedle zajišťování hygieny lidí v městské lázni vyřezávala na požádání vředy. Je zajímavé, že lazebnici bylo se dovoleno zákazníkům se miliskovat. Ale pohlavní styl, to už by byl vážný, téměř hrdelní zločin“, přibližuje Lopaur.

Na radnici také stály puncovní váhy na převážení závaží obchodníků, aby mělo poctivou váhu. Když byla závaží v pořádku, dostala punc města. Měřilo se tehdy na libry a kameny. Stejnou roli měl i provazec (měření délky) a měrice (dutá míra) na předkontrolování mír. Bez puncu nemohli kupci prodávat své zboží.

Cechy potlačovaly konkurenci

V roce 1607 došlo k potvrzení již starších privilegií cechů. Právo vyrábět a prodávat výrobky v okruhu města, tedy žďárského práva, měli jen členové cechů. Nikdo jiný vykonávat živnost nesměl. „Cechy rozvíjely řemeslnou výrobu, svým členům zajišťovaly přísun materiálu, obytné a sociální výpomoc v době nouze. Na druhé straně cechy potlačovaly konkurenci. Řemeslníci museli respektovat množství zboží, kolik mohou vyrobit, a také nesměli prodávat pod cenu“, líčí Lopaur.

Živnostníků bylo ve Žďáře právě tolik, aby zajistili zásobování města a panství.

Na Tvrzi je k vidění jak ferule, tak i cechovní truhlice. „Ferule byla odznakem cechmistra, pomyslné žezlo se znakem cechu. Tovaryši přijatí do cechu byli tímto cechovním právem dotčeni“, říká Mikule s tím, že navíc museli, pro pobavení druhých, plnit mnohé podivné úkoly. To se někde udrželo dodnes.

Tovaryš byl začínající řemeslník, který úspěšně vykonal tovaryšské zkoušky. Mistrem se mohl stát pouze rozhodnutím cechu a po složení mistrovské zkoušky.

Žďárské pivovarnictví

Pivo bylo až do konce 18. století jednou z hlavních potravin. Nebyl to tedy jenom mok, ale z piva se připravovala celá řada pokrmů. Běžnou výživnou snídaní byla pivní polévka se zemlí.

To dá rozum, že pivovarnictví bylo velice výnosným oborem. Tehdy až 30 % příjmů města bylo z piva. Pro Žďár bylo právo várečné velmi závažným privilegiem. Tak výnosný obor si města a velkostatky dobře hlídaly.

„Kardinál Ditrichštejn však svými výnosy omezil výstavu žďárského piva jenom na některé vesnice. A i o tuto výhodu Žďár za třicetileté války přišel. Pak se pivo prodávalo jen ve městě. Ostatní odběratele přetáhly pivovary v klášteře a Radešíně“, říká Miloslav Lopaur.

V té době se také ve Žďáře pěstoval chmel, dle historických záznamů na panské chmelnici, v místě dnešního parkoviště u prodejny Kinský.

Dovážet se však musel ječmen, kterému se na Žďársku nedařilo, a proto vrchnost uvalila na poddané roční dodávku, která vynesla 320 měřic (19 hl) ječmene. Ječmen tedy museli pěstovat, ať chtěli, nebo ne.

Sucha, povodně, hladomor

Ještě koncem 16. století bylo v Čechách velmi příznivé klima, teplejší jak dnes. Na přelomu století však došlo ke zlomu klimatu, a jako první přišla série such a mrazivých zim.

Klima se pozvolna zhoršovalo, až v polovině 17. století nastala malá doba ledová.

(Pokračování na str. 9)